

UNIVERZITY VE FRANCOUZSKÉ OKUPAČNÍ ZÓNĚ V NĚMECKU (1945–1948)

LUCIE FILIPOVÁ

Přestože univerzita je dodnes chápána jako názorný příklad „autonomního prostředí“, nelze zapomínat, že míra této autonomie byla v moderní historii jednotlivých států velice odlišná. Právě Francie a Německo byly předtím, než se ujala vlády Hitlerova NSDAP, klasickou ukázkou zemí se slabou a silnou univerzitní samosprávou. Zatímco německé univerzity se tradičně těšily právní, administrativní, finanční a pedagogické autonomii, získaly francouzské univerzity podobnou nezávislost až na konci šedesátých let 20. století.¹

Když však přebíraly okupační mocnosti v roce 1945 kontrolu nad zhroubenou Třetí říší, byly německé univerzity poznamenány dvanáctiletou podřízeností berlínskému Ministerstvu vědy, výchovy a národního vzdělávání. Do jejich každodenního chodu se promítal vůdcovský princip stejně jako nacistická ideologie, jež vedla k propuštění židovských pedagogů a k politické indoktrinaci ostatních vyučujících, studentů i obsahu výuky.² Po pádu nacistického režimu chtěli univerzitní představitelé, tj. především držitelé profesorských kateder, ztracenou autonomii obnovit. Otázkou, zda a do jaké míry se podařil německým univerzitám tento návrat k tradiční samosprávě, je vhodné následujícím způsobem upřesnit:

¹ Díky tzv. loi d'orientation z roku 1968, viz Rüegg, W. (ed.): *Geschichte der Universität in Europa*, sv. III., Vom 19. Jahrhundert zum Zweiten Weltkrieg. 1800–1945, München C. H. Beck, 2004, s. 111.

² Tamtéž, s. 535–536.

- Jaký postoj zastávala okupační správa k univerzitní autonomii?
- Jakými prostředky se snažily univerzity získat zpět svou původní nezávislost?
- Jaký vliv mělo na správu univerzit postupné zmírňování okupačního režimu?

Předmětem následující analýzy jsou jak tradiční oblasti spojené s chodem univerzity, tak specifické problémy, které univerzitám přinesly nacistická diktatura a druhá světová válka. Pro pochopení sledované situace je však nejprve třeba uvést, jaký postoj zaujímali Francouzi k německým univerzitám obecně a jakým způsobem ho formalizovali z právního a správního hlediska.

Předesílám ještě dvě faktografické poznámky: Ve francouzské okupační zóně (tzv. ZFO – *zone française d'occupation*), ležící v jihozápadním Německu, existovaly celkem tři univerzity – Albert-Ludwigs-Universität v bádenském Freiburgu im Breisgau, Eberhard-Karls-Universität ve württemberském Tübingenu a Johannes Gutenberg-Universität v Mohuči (založena v roce 1946). Sledované období bylo zvoleno tak, aby postihlo nejen bezprostřední poválečné proměny univerzitní (samo)správy, ale i důsledky, které přineslo univerzitám obnovení německých zemských vlád.

1. Francouzský vztah k německým univerzitám

Postoj, s jakým přebírali Francouzi v roce 1945 kontrolu německých univerzit ve své okupační zóně, byl ovlivněn dvěma protichůdnými zkušenostmi – oceňováním tzv. humboldtovské univerzity na jedné straně a odsuzováním Německa za opakované válečné výpady proti Francii na straně druhé.

Humboldtovská univerzita byla po celé devatenácté století předmětem intenzivního francouzského zájmu. V centralizovaném francouzském vysokém školství, zaměřeném na přípravu loajálních státních úředníků a kvalifikovaných specialistů, neměla obdobu. Za důkaz úspěšnosti německého vysokého školství pak byla považována porážka Francie v prusko-francouzské válce v letech 1870–1871, která podnítila alespoň částečnou reformu francouzských univerzit.³ Přestože bylo německé vysoké školství v meziválečné době původnímu humboldtovskému ideálu v řadě ohledů již

³ Tamtéž, s. 61.

vzdáleno, budilo ve Francii stále respekt. Zvláště francouzští germanisté proto často trávili semestr či více na německých univerzitách.⁴

Avšak za druhé světové války začali někteří francouzští znalci Německa pochybovat o tom, zda má německé vysoké školství nadále vůbec existovat. Důvodem byly zprávy o německých válečných krutostech stejně jako nacistická okupace a vykořisťování Francie. Tyto skutky přivedly některé představitele francouzské inteligence k názoru, že v budoucnu by měli Němci pracovat především v zemědělství a pomáhat při obnově válkou zničených oblastí, přičemž ani k jednomu nebyly univerzity zapotřebí.⁵

Nicméně toto radikální stanovisko se neprosadilo a francouzská okupace se nakonec vyznačovala konstruktivně orientovanou, ale zároveň autoritativně prosazovanou politikou převýchovy (*rééducation*). Ta vycházela z přesvědčení, že válčení mezi Němci a Francouzi může přestat pouze tehdy, projde-li Německo se svými obyvateli zásadní proměnou. Změnit se měla nejen struktura hospodářství či fungování státních institucí, ale i smýšlení lidí. Toleranci, kritickému uvažování a demokratickému smýšlení je měly naučit především vzdělávací instituce – od národních škol, přes gymnázia až po univerzity či jiné vysoké školy.⁶

Skutečné obnovení vysokoškolské výuky v ZFO však záviselo na materiálním stavu jednotlivých univerzit. Vzhledem k tomu, že freiburskou alma mater zničilo bombardování ze dvou třetin, objevily se nejen na francouzské, ale i na německé straně úvahy o tom, že by univerzita mohla definitivně zaniknout. Zatímco francouzská okupační správa zvažovala, že by univerzitu přesunula do Tübingenu, případně některé její vybavení odvezla do Francie, navrhoval prozatímní starosta Freiburgu celkové uzavření. Svůj postoj odůvodňoval tím, že heidelberská univerzita, ležící v americké zóně, je pro obyvatele Bádenska naprosto dostačující.⁷ Závěry speciální

⁴ Někteří z nich se po roce 1945 vrátili do Německa jako příslušníci francouzské okupační správy, viz R. Cheval: Die Bildungspolitik in der Französischen Besatzungszone, in: Heine mann, M. (ed.): Umerziehung und Wiederaufbau. Die Bildungspolitik der Besatzungsmächte in Deutschland und Österreich, Stuttgart, Klett-Cotta 1981, s. 193.

⁵ Uvedený postoj zastával do roku 1944 například renomovaný germanista Edmond Vermeil, viz Defrance, C., Les Alliés occidentaux et les universités allemandes. 1945–1949, Paris, CNRS Editions 2000, s. 38–40.

⁶ K této politice převýchovy se v roce 1945 přiklonil i Edmond Vermeil. Francouzské snahy o převýchovu německého národa podrobně mapuje má diplomová práce, viz Pánková, Lucie: Školská a univerzitní politika převýchovy ve francouzské okupační zóně v Německu. 1945–1949, Praha, FSV UK 2004 (rukopis).

⁷ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt? Die Hochschulpolitik in der französischen Besatzungszone 1945–1949, Freiburg, Alber 2000, s. 58.

francouzské komise však rozhodly – k úlevě všech ostatních představitelů Freiburgu –, že univerzita zůstane zachována, a to na původním místě.⁸ Třetí, zcela nově budovaná univerzita zahajovala také provoz za velmi náročných podmínek. Mohuč, jež se nacházela z osmdesáti procent v troskách, byla zvolena bez ohledu na svůj fyzický stav jako nové univerzitní centrum proto, že nejlépe vyhovovala francouzským strategickým záměrům s levobřežní částí Porýní.⁹

2. Správní a právní rámec poválečné obnovy univerzit

Na základě berlínské deklarace, vyhlášené 5. června 1945, převzala Francie veškeré pravomoci německých orgánů na svěřeném teritoriu. Nejvyšším francouzským představitelem se stal generál Pierre Koenig, jemuž byla podřízena francouzská okupační vojska i civilní okupační správa. Řízením, kontrolou a správou okupovaného území v jihozápadním Německu byla pověřena tzv. vojenská vláda ve francouzské okupační zóně (*Gouvernement militaire de la zone française d'occupation*) se sídlem v Baden-Badenu.¹⁰ Otázka německých univerzit příslušela podřízenému útvaru, nazvanému odbor pro veřejné vzdělávání (DEP – *Direction de l'éducation publique*), v jehož čele stál germanista a generál Raymond Schmittlein. V rámci odboru se záležitostmi vysokých škol zabývalo samostatné oddělení.

V jednotlivých zemích (*Länder*), které do poloviny roku 1946 oficiálně neexistovaly, vykonávali civilní okupační správu francouzští guvernéri. V jejich úřadech také existovalo oddělení zodpovědné za vzdělávání. Pro snazší kontrolu vysokého školství působili příslušníci okupační správy i přímo na univerzitách. Hlavním úkolem těchto „důstojníků pro vysoké školy“, vystudovaných germanistů, bylo kontrolovat, jak se univerzity řídí francouzskými pokyny, a zajišťovat přímý kontakt mezi univerzitou a okupační správou. Dále podávali pravidelné zprávy o náladách mezi studenty a vyučujícími a zároveň se snažili o zlepšení materiálních podmínek na univerzitě.¹¹

⁸ Tamtéž, s. 60.

⁹ DeFrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 177–179.

¹⁰ Vláda dostala přívlastek „vojenská“ navzdory svému civilnímu charakteru. Grafické zpracování popisované organizační struktury nabízí Pánková, L.: *Školská a univerzitní politika převýchovy ve francouzské okupační zóně v Německu*, s. 33 a 35.

¹¹ DeFrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 52–55. Nejasnosti ohledně podřízenosti těchto vzdělávacích důstojníků dokládají, že uvnitř okupační správy

Otázky vzdělávání patří v Německu tradičně do kompetencí jednotlivých zemí. Vzhledem k tomu, že zároveň se začátkem okupace přestala existovat nejen Německá říše, ale i všechny země, považoval Raymond Schmittlein svůj odbor za legitimního nástupce zemských ministerstev kultury.¹² Snažil se proto, aby záležitosti týkající se všech úrovní školství spadaly pod jeho vliv a kontrolu, a nikoli do působnosti zemských guvernérů.¹³ Okupační správa však musela od počátku své činnosti spolupracovat také s místními německými orgány, měla-li administrativně zvládnout všechny akutní poválečné problémy.

V oblasti vzdělávání byly tímto německým protějškem tzv. kulturní správy (*Kultusverwaltungen*). Rozhodování o personálním obsazení těchto úřadů spadalo do francouzské kompetence.¹⁴ Když byly na podzim 1946 na území ZFO vytvořeny tři země (Bádensko, Porýní-Falc a Württembersko-Hohenzollernsko), změnily se tyto instituce v zemská ministerstva kultury. Od zemských voleb, jež se konaly v květnu 1947, stáli v čele ministerstev zástupci politických stran, kteří se na okupační správě domáhali svých pravomocí vycházejících z právě schválených zemských ústav. Univerzity tak nově obhajovaly svou autonomii nejen vůči francouzské okupační správě, ale nově i vůči německým zemským orgánům.

Způsob, jakým Francouzi zasahovali do řízení a chodu univerzit, vycházel z interních pokynů, jež vydala vojenská vláda na počátku září 1945, zhruba měsíc před celkovým obnovením akademické výuky.¹⁵ Univerzity měly obnovit korporativní uspořádání a znovu zavést princip kolegiality. Francouzi souhlasili v zásadě také s tím, aby univerzity získaly zpět své tradiční svobody. Ty však byly s ohledem na poválečnou situaci v různé míře omezeny.

S největšími zásahy bylo nutno počítat v řadách pedagogického sboru. Členové nacistické strany nebo jejích přidružených organizací měli být propuštěni. Rozhodování o přijímání nových vysokoškolských pedagogů (zejména profesorů) příslušelo vojenské vládě stejně, jako byl její souhlas

panovaly četné kompetenční spory. V tomto případě se týkaly vztahů mezi Schmittleinovým odborem a úřady zemských guvernérů.

¹² Fassnacht, W.: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 77–78. Tamtéž autor cituje Schmittleinův výrok: „My jsme dědici zemské vlády“.

¹³ DeFrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 61.

¹⁴ Fassnacht, W.: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 41, 46 a 50.

¹⁵ Teologické fakulty, považované za nejméně poznamenané nacismem, získaly souhlas k zahájení činnosti již na konci srpna 1945; viz Arrêté No. 1, in: *Journal Officiel du Commandement en Chef Français en Allemagne* (dále *Journal Officiel*), 3. září 1945.

nutný pro volbu univerzitního a fakultního vedení. Konečné rozhodnutí náleželo francouzské správě také při přijímání správního personálu, právo kontroly si ponechala při výběru uchazečů o studium. Pro válečné maturanty měly být zřízeny speciální kurzy pro doplnění znalostí. Francouzi chtěli posílit svou autoritu také tím, že jim univerzita musela předkládat před začátkem semestru seznam a obsah plánovaných kurzů. Obavy z šíření nacistické a pangermánské ideologie přiměly okupační správu k zákazu všech studentských organizací.¹⁶

3. Personální denacifikace

Když Francouzi zvažovali na jaře 1945 budoucnost německých univerzit, chápali jako samozřejmé, že na případně znovuotevřených vysokých školách nebudou působit pedagogové, kteří se kompromitovali spoluprací s nacistickým režimem. Vyloučení měli být všichni příslušníci NSDAP, SS a SA či osoby, jež se jinak zapletly s nacistickým režimem.¹⁷

První pokusy o potrestání kompromitovaných osob se objevily na obou univerzitách ještě před ustavením francouzské okupační zóny. Výzvy k tomuto zásahu vyšly přímo z řad univerzitních profesorů (v Tübingenu ji učinil přímo rektor). V obou městech zazněly až poté, co se členové akademické obce vyslovili pro obnovení platnosti meziválečných stanov a pro návrat k principu kolegiality. Tato sebedenacifikace mohla být u některých pedagogů motivována morálními důvody, celkově však vycházela především z pragmatické úvahy. Jednak byla prvním projevem dosud potlačené univerzitní samosprávy, jednak měla předejít radikálnějšímu a ponižujícímu francouzskému zásahu. Navíc s ní byla spojována naděje, že urychlí opětovné zahájení akademické výuky. Zatímco ve Freiburgu se celý proces zastavil na neochotě pedagogů zasáhnout proti vlastním kolegům,¹⁸ tübingenská komise předložila návrhy na vyloučení konkrétních osob. Ty se však týkaly jen lidí nejvíce kompromitovaných.¹⁹

¹⁶ Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 96 a 257; S. ZAUNER, *Erziehung und Kulturmission. Frankreichs Bildungspolitik in Deutschland. 1945–1949*, München, Oldenbourg 1994, s. 207.

¹⁷ Bývalí členové NSDAP tvořili ve Freiburgu 33 % a v Tübingenu 40 % pedagogického sboru, Fassnacht, W.: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 116 a 135. Freiburská univerzita platila obecně za méně nacifikovanou.

¹⁸ Tamtéž, s. 115–116.

¹⁹ Tamtéž, s. 124.

Tyto neuspokojivé výsledky vedly k tomu, že denacifikace (*épuration*) přešla v červnu 1945 pod řízení a kontrolu okupační správy. Ve Freiburgu vznikla nová denacifikační komise, jejíž pět členů vybrala okupační správa mezi místními profesory a jejichž nominaci nechala schválit univerzitnímu senátu. Jeho požadavek, aby mohl komisi kontrolovat, ale zamítla. Namísto toho se nově účastnili zasedání komise také rektor a prorektor.²⁰

V Tübingenu navázal denacifikační proces na práci první, před příchodem Francouzů sestavené univerzitní komise. Její závěry byly prověřovány francouzskými orgány ve spolupráci s Carlo Schmidem, docentem mezinárodního práva a současně hlavním představitelem místní württemberské správy.²¹ Na rozdíl od Freiburgu byly tübingenské univerzitní orgány z této fáze denacifikace zcela vyloučeny.²²

Vzhledem k tomu, že se případy posuzovaly individuálně, bylo nutno rozlišovat míru provinění jednotlivých osob. To vedlo k uplatňování různých forem trestu (např. snížení mzdy, dočasné suspendování či předčasné penzionování), přičemž trvalé vyloučení z univerzity bylo nejpřísnějším opatřením. Takto postižení jedinci mohli požádat o své znovuzaměstnání. K žádosti se musel vyjádřit rektor, německá kulturní správa (popř. ministerstvo) a úřad příslušného francouzského guvernéra. Jak ukazuje ujištění tübingenského rektora Schneidera, že „bude hájit každého, jehož chování v posledních letech neznemožnilo tuto ochranu“,²³ dala se ze strany univerzitního vedení očekávat maximální solidarita. Definitivní rozhodnutí příslušelo odboru pro veřejné vzdělávání. Výsledek nesdělovaly francouzské orgány, nýbrž německá zemská správa. Ve většině případů byla dotyčná osoba znovu zaměstnána, především z potřeby obsadit uvolněné katedry, ovšem bez obvyklého statutu státního úředníka a pod trvalou hrozbou okamžitého propuštění.²⁴

Opětovné zaměstnávání vyloučených vyučujících, přechody pedagogů mezi univerzitami různých okupačních zón a otevření mohučské univerzi-

²⁰ Tamtéž, s. 116–118.

²¹ Tamtéž, s. 135.

²² Počet vyloučených pedagogů po této fázi denacifikace činil podle W. Fassnacha 31 % ve Freiburgu a 32 % v Tübingenu, Fassnacht, W.: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 135. Jiné zdroje však uvádí pro Freiburg 48 %, viz Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 109. Všechny údaje jsou tedy jen orientační.

²³ Zápis ze zasedání velkého senátu 19. května 1945, viz Schmidt, M. – Schäfer, V. (eds.): *Wiedergeburt des Geistes. Universität Tübingen im Jahre 1945. Eine Dokumentation*, Tübingen, Universitätsarchiv 1985, s. 59.

²⁴ Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 96 a 110.

ty, aniž by se důkladně prozkoumala minulost jejích nových učitelů,²⁵ vedly k tomu, že se v době okupace objevily ještě dva pokusy o další denacifikaci. Jejich iniciátorem byla vždy francouzská okupační správa, někdy podporovaná zemskými vládami. Aktivita zemských orgánů souvisela s postupným vytvářením německých politických institucí, což vedlo k tomu, že v denacifikačních komisích nově zasedali také reprezentanti politických stran. Při poslední vlně denacifikací, jež proběhla v letech 1947–1948 a při níž byl uplatněn systém tzv. Spruchkammer, se zapojili do posuzování politické minulosti vysokoškolských představitelů opět zástupci jednotlivých univerzit.²⁶ Okupační správa si po celou dobu vyhrazovala možnost definitivního rozhodnutí.

Ani právo na konečný verdikt v otázkách personální denacifikace však nestačilo francouzské straně k tomu, aby prosadila „deprusifikaci“ (*déprusification*) univerzit – vyloučení profesorů, které obviňovala z nedemokratického a nacionalistického smýšlení (např. historika Gerharda Rittera či ekonomu Adolfa Lampa).²⁷ Skutečnost, že oba zůstali na svých freiburských katedrách, protože na ně nebylo možno uplatnit žádná denacifikační kritéria, dokazuje, že míra francouzských zásahů do univerzitní autonomie měla i v otázkách politické očisty určité meze.

4. Vedení a správa univerzity

Pro každodenní chod poválečné univerzity bylo nezbytné, aby bylo jasně stanoveno, kdo a jakým způsobem se podílí na jejím vedení a její správě. Již v posledním měsíci války se proto na univerzitách diskutovalo o platnosti předválečných stanov, které určovaly vznik a pravomoci hlavních univerzitních orgánů – rektora a jeho zástupce, děkanů, univerzitních shromáždění a kancléře.

Pro obnovení platnosti předválečných stanov se univerzitní ordináři vyslovili na senátním shromáždění ještě předtím, než byla vytvořena vojenská vláda v Baden-Baden. Tento akt měl jednak ukončit nacistický způsob

²⁵ Defrance, C.: La politique culturelle de la France sur la rive gauche du Rhin. 1945–1955, Strasbourg, Presses universitaires de Strasbourg 1994, s. 70.

²⁶ Po této fázi denacifikace bylo z Freiburgu propuštěno 9 % pedagogů, z Tübingenu dalších 14 %. Mohučskou univerzitu neopustil nikdo, přestože pětina jejího pedagogického sboru bývala členy NSDAP, Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 130–136.

²⁷ Defrance, C.: Les Alliés occidentaux et les universités allemandes, s. 109–110.

univerzitní správy, jednak byl chápán jako navázání na tradici univerzitní autonomie. Nicméně okupační správa nepovažovala senátní usnesení za dostačující a platnost staronových stanov podmínila souhlasem příslušného francouzského guvernéra. Zatímco freiburské stanovy byly tímto způsobem potvrzeny, základní tübingský dokument byl zamítnut. Důvodem byl postoj tamějšího rektora, který právě s odvoláním na text stanov odmítl uznat nadřazenost francouzských okupačních úřadů, čímž dostal svou instituci do nejisté právní situace.²⁸

V případě mohučské univerzity byl konflikt s okupační správou předem vyloučen, neboť příprava nových stanov probíhala podle francouzských pokynů. Text dokumentu vypracoval budoucí rektor Josef Schmid, vybraný přímo generálem Schmittleinem. Právě s ním Schmid navrhovaný text opakovaně konzultoval. S definitivní podobou mohučských stanov, jež nebyly z hlediska univerzitní správy nijak novátorské, nakonec souhlasil i senát.²⁹ Řízení univerzity tak bylo ve všech trojích stanovách upraveno podobným způsobem. Stejně tak začaly všechny tři instituce pracovat ještě za francouzské okupace na textu nových stanov, do nichž se již promítla existence německých zemských orgánů.

Rektor působil na každé ze tří univerzit jako její nejvyšší představitel v otázkách akademické výuky, ve Freiburgu a v Mohuči zodpovídal také za hospodářskou správu univerzity.³⁰ Podle stanov měl být volen shromážděním řádných profesorů, doplněných někde mimořádnými profesory (financovanými z univerzitního rozpočtu) a zástupci docentů.³¹ Proti složení těchto volebních grémií neměli Francouzi žádné námitky, nicméně konečné rozhodnutí o jmenování rektora si vyhradili pro sebe. První pováleční rektoři byli na obou existujících univerzitách zvoleni bez francouzského vědomí v dubnu a květnu 1945, což vedlo k tomu, že okupační orgány neuznávaly ani jednoho z nich za svého partnera. Odmítání tübingského rektora bylo navíc odůvodněno tím, že jeho volba neproběhla tajně, nýbrž aklamačně, protože měla „ukázat navenek jednotu univerzity“.³² Kontakt mezi Tübingenem a okupační správou proto zajišťoval právník

²⁸ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 96–97.

²⁹ Tamtéž, s. 99–100.

³⁰ Kompetencím v hospodářské správě univerzity se věnují poslední dva odstavce této části studie.

³¹ Tamtéž, s. 78–88 a 92–96, Statuts de l'Université de Mayence, § 8a, in: Journal Officiel, 14. února 1947.

³² Schmidt, M. – Schäfer, V. (eds.): Wiedergeburt des Geistes, s. 59.

Carlo Schmid, jenž byl díky svým znalostem francouzského prostředí i jazyka pro německou stranu nepostradatelný. Bádenská univerzita jednala s vojenskou vládou do konce roku 1945 prostřednictvím speciální pětičlenné profesorské komise, jejíž obsazení si vybrali sami Francouzi.³³

Specifickou podobu měly okupační zásahy do univerzitní autonomie v případě mohučského zakládajícího rektora Josefa Schmida. Vojenská vláda rozhodla, že první rektor akademickou obcí vůbec volen nebude, aby se zbytečně neprotahovalo otevření nové vysokoškolské instituce. Oficiálně měl být zakládající rektor vybrán německými orgány, suplujícími zatím neexistující zemskou vládu. K jejich návrhu byl potřeba souhlas mohučského starosty a děkanů teologie a filozofie. Nakonec měl být nominovaný kandidát potvrzen francouzským odborem pro veřejné vzdělávání.³⁴ Ve skutečnosti to však byl právě tento odbor, respektive generál Schmittlein, kdo rozhodoval o výběru budoucího rektora.³⁵ Paradoxně to však byl také on, kdo od konce roku 1946 tlačil mohučský senát k tomu, aby předčasně ukončil Schmidovu funkci tím, že zkrátí čtyřleté funkční období rektora (prosazené Francouzi) na tradiční jeden rok. Přestože se na Schmidovu stranu postavili jeho univerzitní kolegové, společný nátlak Baden-Badenu a místního francouzského guvernéra donutil rektora na podzim 1947 k abdikaci.³⁶

Podobné zásahy do univerzitního vedení se objevily ještě ve Freiburgu, když se na jaře 1946 jednalo o obsazení úřadu prorektora. Vhodného kandidáta se podařilo univerzitnímu senátu zvolit až na potřetí. Nicméně jeden z odmítnutých uchazečů, ekonom Constantin von Dietze, byl o rok později zvolen do funkce rektora, kterou vykonával bez francouzských protestů dokonce dvě funkční období.³⁷ Oba příklady ukazují, že právo konečného rozhodnutí, kterým disponovala okupační správa při obsazování rektorských, prorektorských a děkanských postů, bylo aktivně využíváno. Do souladu s univerzitní samosprávou se ho Francouzi snažili uvést alespoň tím, že tlačili oficiální univerzitní shromáždění k tomu, aby mu dala formální podobu univerzitních rozhodnutí.

³³ Fassnacht, W: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 116. Tato komise byla současně pověřena personální denacifikací freiburských univerzitních pedagogů, viz část 3.

³⁴ Statuts de l'Université de Mayence, § 8a.

³⁵ Fassnacht, W: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 99.

³⁶ Důvody změněného francouzského postoje k zakládajícímu rektorovi i průběh sporů popisuje Baginski, C.: *Un aspect de la politique universitaire française en Allemagne. „L'affaire Josef Schmid“, Fribourg/Mayence 1945–1952*, in: *Allemagne d'aujourd'hui*, sv. 134, 1995, č. 6, s. 69–91.

³⁷ Fassnacht, W: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 78–81.

Mohučské a tübingenské stanovy zmiňovaly dva druhy univerzitních shromáždění. Větší shromáždění (plénum), jehož členy mohli být kromě řádných profesorů i čestní profesori a docenti, mělo za úkol především volbu univerzitního vedení. Menší shromáždění s jasnou převahou řádných profesorů, označované jako senát, se zabývalo otázkami spojenými s vědou či výukou i záležitostmi důležitými pro běžný chod univerzity. V Tübingenu plnil všechny tyto úkoly tzv. velký senát.³⁸ Plenární shromáždění i senát fungovaly podle znovuzavedeného principu kolegiality.

Za francouzské okupace bylo v senátech vytvořeno několik komisí či výborů, které řešily specifické problémy poválečné doby. Jedním z nich byla i další podoba univerzitní samosprávy, která závisela na obsahu nových stanov. Ve Freiburgu i v Tübingenu vznikl senátní výbor pro přijetí nových stanov hned v prvním akademickém roce. Na zformulování a hlavně schválení nových dokumentů potřebovala každá instituce různě dlouhý čas. Na bádenské univerzitě byl hotový návrh k dispozici již v roce 1946. Od meziválečných, Francouzi uznaných stanov, se lišil pouze drobnými změnami ve složení univerzitních a fakultních grémií. Senátoři totiž z pragmatických důvodů rezignovali na původní úmysl, že by univerzité přisoudili právo rozhodovat o vlastních stanovách nezávisle na ministerstvu. Obsah stanov musela odsouhlasit jak okupační správa, tak německé zemské orgány, k čemuž došlo na jaře 1947.³⁹ Získání německého souhlasu přitom bylo mnohem náročnější než potvrzení okupační správy. Tento fakt naznačoval, že diskuze o míře univerzitní autonomie se dva roky po válce stávala více předmětem německo-německých sporů než německo-francouzských konfliktů.

Tübingenská alma mater takto „bojovala“ se zemským ministerstvem kultury až do padesátých let. Kromě autonomie při vydávání stanov požadovala také zrušení kancléřské funkce. Tübingenský kancléř, jmenovaný na návrh ministerstva, měl ve srovnání se svými dvěma kolegy v ZFO podstatně větší kompetence ve správních záležitostech a silnější postavení vůči rektorovi. Uspokojivé řešení obou otázek bylo z pohledu univerzitních představitelů dosaženo až na konci šedesátých let.⁴⁰ Naopak mohučská univerzita měla k dispozici nové stanovy již na podzim 1949, ovšem její pravomoci se zmenšily. Senátu se sice podařilo udržet si ve vlastních rukách

³⁸ Tamtéž, s. 88–94; Statuts de l'Université de Mayence, § 8 d, e.

³⁹ Tamtéž, s. 90–92. Právo rozhodovat samostatně o vlastních stanovách získala univerzita v roce 1956.

⁴⁰ Tamtéž, s. 97–98.

volbu rektora, nicméně rektorovy kompetence v hospodářské oblasti přešly na pověřence zemské vlády, tzv. kurátora. Ten nahradil dosavadního, rektorovi podřízeného správního ředitele.⁴¹ Uvážíme-li, jak neochotně se francouzská okupační správa vzdávala svých pravomocí ve prospěch německých zemských vlád, je paradoxní, že právě univerzita, kterou Francouzi založili, se stala na zemském ministerstvu kultury nejvíce závislá.

5. Výběr univerzitních pedagogů

Obsazování postů vysokoškolských pedagogů, zejména přidělování profesorských kateder, bylo další oblastí, v níž univerzita čelila vměšování okupační moci. Francouzské zásahy byly o to citelnější, že volných míst bylo v prvních poválečných letech obsazováno nezvykle mnoho. Za této situace si okupační správa vyhradila právo veta při výběru univerzitních asistentů, docentů a profesorů. O obsazení každého volného místa rozhodoval výslovně odbor pro veřejné vzdělávání,⁴² jehož ředitel Schmittlein měl značnou nedůvěru zejména k univerzitním profesorům. Pokud je nekompromitovala jejich nacistická minulost, byli podle něho příliš nacionalisticky orientovaní. Zbývající menšinu zase odsuzoval za to, že nejevila zájem o cokoli jiného než o vlastní obor, v němž bádala a do něhož se dobrovolně uzavřela jako „do věže ze slonoviny“.⁴³ Ještě na podzim 1945 proto byly francouzské pravomoci rozšířeny – Schmittleinův odbor převzal do své kompetence celý proces výběru. Univerzita mohla volbu ovlivnit pouze ve chvíli, kdy se okupační správa svého práva vzdala. Poté směla příslušná fakulta navrhnout se souhlasem univerzitního senátu tři kandidáty. K tomuto návrhu byl zapotřebí souhlas německé i francouzské zemské správy. Definitivní rozhodnutí příslušelo opět francouzské správě v Baden-Badenu.⁴⁴

Na mohučské univerzitě chtěla francouzská strana naplnit své představy o německém pedagogickém sboru zčásti odlišným způsobem. Ve snaze získat schopné a zkušené pedagogy „vycházející ze zdravých sil lidu“ pro-

⁴¹ Tamtéž, s. 104–107.

⁴² Zauner, S.: *Erziehung und Kulturmission*, s. 210.

⁴³ Defrance, C.: *L'enseignement supérieur en Zone Française d'Occupation en Allemagne. 1945–1949*, in: *Francia*, sv. 22/3, 1995, s. 48. Výrazy uvedené v uvozovkách použil Schmittlein ve zprávě ze září 1945, z níž C. Defrance některé úseky citovala.

⁴⁴ Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 116–117.

sadila do textu zakládajících stanov, že „habilitace na německé univerzitě nebude považována za úspěšnou či dostačující kvalifikaci“.⁴⁵ Podle modelu uplatňovaného ve Francii tak měla být otevřena cesta k akademické dráze i nadprůměrným gymnaziálním učitelům. Samotný výběr budoucího profesora náležel rektorovi, který se na kandidátovi musel dohodnout s představitelem německé zemské správy. Senát byl v této otázce až od roku 1947 bez jakýchkoli pravomocí, poté byl zapotřebí jeho souhlas s nominací.⁴⁶ Jako poslední, rozhodující instance působil opět odbor pro veřejné vzdělávání.

Přestože okupační mocnost disponovala takto rozsáhlými kompetencemi, ve skutečnosti je nedokázala plně uplatnit. Záměr prosadit vlastní vůli navzdory univerzitě se nezdařil již na konci roku 1945, když chtěl generál Schmittlein dosadit na jednu z freiburských kateder nehabilitovaného geografa Josefa Schmida. Poté, co freiburský rektor na protest proti tomuto kandidátovi podal demisi, Schmittlein nakonec ustoupil.⁴⁷ Nicméně Josefa Schmida pověřil řízením právě vznikající univerzity v Mohuči, kde dotyčný získal nejen profesorský titul, ale i rektorskou funkci. Odůvodněné podezření, že Schmid uváděl nepravdivé údaje o své občanské i odborné minulosti, však vedlo k tomu, že byl v roce 1949 generálem Koenigem zbaven (byť dočasně) profesury. Přestože za postiženým stála jeho mateřská fakulta, prosadila vojenská vláda Schmidovo suspendování díky souhlasu zemské vlády.⁴⁸

Okupační zásahy do výběru univerzitních pedagogů byly nakonec menší, než se dalo podle rozsahu francouzských kompetencí očekávat. Spory, jaké nastaly ohledně uvedené freiburské profesury, se již neopakovaly, a univerzitní katedry byly až na dvě výjimky přidělovány jen habilitovaným pedagogům.⁴⁹ Vojenská vláda přesto usilovala o to, aby jí zůstalo právo navrhopvat a vetovat uchazeče o pedagogickou funkci co nejdéle. Tuto pravomoc chápali Francouzi jako prostředek k demokratizaci německé společnosti, a tudíž si ji ponechali i po červnu 1947, kdy jinak mnohé kompeten-

⁴⁵ Statuts de l'Université de Mayence, § 11.

⁴⁶ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 157.

⁴⁷ Defrance, C.: Les Alliés occidentaux et les universités allemandes, s. 118.

⁴⁸ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 102–104.

⁴⁹ Těmito výjimkami byli chemik Fritz Straßman a filozof Karl Holzamer, viz Defrance, C.: Les Alliés occidentaux et les universités allemandes, s. 184.; Zauner, S.: Demokratischer Neubeginn? Die Universitäten in der französischen Besatzungszone. 1945–1949, in: Rauch-Kühne C.–Ruck M. (eds.): Regionale Eliten zwischen Diktatur und Demokratie, München, Oldenbourg 1993, s. 354.

ce přecházely na zemské vlády.⁵⁰ Přestože k žádným větším neshodám nedocházelo, byla univerzita formálně připravena o tradiční právo navrhnout na uvolněný post tři vhodné kandidáty. Definitivní výběr a jmenování zvoleného uchazeče bývaly úkolem zemské vlády, nikoli univerzity.

6. Výběr studentů

Jestliže si okupační správa vyhradila velké pravomoci při obsazování pedagogického sboru, stranou své pozornosti nenechala ani kritéria, podle nichž byli vybíráni budoucí studenti. První poválečná léta byla specifická nejen tím, že mezi uchazeči mohly být osoby kompromitované nacistickým režimem, ale i počtem zájemců, který mnohonásobně překračoval vysokoškolské kapacity. Kromě toho panovaly mezi pedagogy obavy, že váleční maturanti nemají na univerzitní studium dostatečnou přípravu.

Ještě před znovuzahájením akademické výuky jako celku rozhodla vojenská vláda, že studium bude umožněno pouze politicky nekompromitovaným osobám. Vyřazení byli jak bývalí členové SS a SA, tak výše postavení příslušníci nacistických organizací mládeže a NSDAP. Otázku, zda mohou studovat řadoví členové nacistické strany, měla individuálně řešit přijímací komise, složená výhradně z reprezentantů univerzity. Kromě rektora působili v komisi členové fakulty (děkan a jeden profesor), později také studentští zástupci.⁵¹ Francouzská strana si ponechala právo na samostatné rozhodování pouze u žadatelů, kteří do konce války sloužili jako aktivní důstojníci, neboť se obávala jejich špatného vlivu na ostatní studenty. Žádosti všech ostatních uchazečů však mohly být kdykoli podrobeny francouzské kontrole.⁵²

Při výběru studentů však nerozhodovala pouze denacifikační kritéria. Jednotlivé fakulty zohledňovaly ještě další sociální aspekty. Přednost dostávali vojáci a uchazeči starších věkových ročníků, váleční invalidé, oběti nacistického režimu a zájemci z domácího regionu. Skupinou jednoznačně znevýhodněnou byly ženy.⁵³ Francouzský záměr zohlednit při výběru

⁵⁰ Uvedená francouzská pravomoc byla explicitně uvedena v tzv. Bidaultově nótě z července 1947, viz Zauner, S.: *Erziehung und Kulturmission*, s. 98.

⁵¹ Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 124–125.

⁵² Fassnacht, W.: *Universitäten am Wendepunkt?*, s. 160–161 a 189.

⁵³ Defrance, C.: *Les Alliés occidentaux et les universités allemandes*, s. 134.

více studijní předpoklady uchazeče začal být vojenskou vládou prosazován až od roku 1946, a to dvěma způsoby.

První možností byla nově založená univerzita v Mohuči. Jelikož byla zřízena jako „protimodel“⁵⁴ k tradičním německým univerzitám, měla se od samého počátku více otevřít nadaným, byť společensky níže postaveným studentům. Výběr uchazečů byl proto na mohučské *alma mater* podroben větší francouzské kontrole než ve Freiburgu a Tübingenu, což přispělo k tomu, že v Mohuči studovalo méně bývalých důstojníků i členů NSDAP, a naopak více osob z nižších vrstev.⁵⁵ Druhý způsob, jakým okupační správa ovlivňovala výběr uchazečů o vysokoškolské studium, spočíval v zavedení jednotného přijímacího kritéria. Tím byl počet bodů získávaných od léta 1947 při sjednocené a pro celou zónu centrálně organizované maturitní zkoušce. Protože vojenská vláda chápala tuto reformu jako podstatnou součást svých plánů na demokratizaci německého školství, trvala velmi důsledně na jejím akceptování – jak na gymnáziích, tak na univerzitách.⁵⁶ Univerzitní představitelé tak byli dotlačeni k tomu, aby do konce okupace (tj. do léta 1949) vybírali uchazeče podle kritérií nastavených okupační správou, a nikoli podle svých tradičních zvyklostí.

7. Konceptní úpravy univerzitního studia

Podle prvních francouzských pokynů ohledně akademické výuky se zdálo, že pojetí univerzitního studia nečekají během okupace žádné zásadní změny. Přesto prošlo univerzitní studium v letech 1945–1948 několika strukturálními úpravami. Jejich iniciátoři však pocházeli nejen z okupační správy, ale i z řad univerzitních pedagogů.

Právě propedeutické kurzy byly prvkem, který ve Freiburgu a Tübingenu podnítili sami univerzitní pedagogové, protože měli obavy, že váleční maturanti nejsou dostatečně připraveni k vysokoškolskému studiu. Dohodli se proto, že je pro ně třeba zřídit dvouseměstrální doplňkové kurzy, tzv. propedeutikum. Okupační správa tuto iniciativu podpořila pod podmín-

⁵⁴ Defrance, C.: L'enseignement supérieur en Zone Française d'Occupation en Allemagne, s. 48.

⁵⁵ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 189; Defrance, C.: La politique culturelle de la France sur la rive gauche du Rhin, s. 70.

⁵⁶ Heinemann, M. (ed.): Hochschuloffiziere und Wiederaufbau des Hochschulwesens in Westdeutschland. 1945–1952, sv. 3, Die französische Zone, Hildesheim, Lax 1991, s. 288.

kou, že bude smět zasahovat do výběru vyučujících.⁵⁷ Kladný postoj, který měli univerzitní zástupci k propedeutiku, se však změnil poté, co Raymond Schmittlein učinil z propedeutických kurzů přípravný ročník pro studenty, kteří nebyli zapsáni ke studiu kvůli nepříliš dobrému maturitnímu vysvědčení.⁵⁸ Na stranu mohužské univerzity, která bojovala proti novému využití propedeutika nejvíce, se postavilo také zemské ministerstvo kultury, které vnímalo požadavek vojenské vlády jako zásah do svých kompetencí. Nicméně univerzitní senát na francouzské pojetí propedeutika koncem roku 1947 přece jen přistoupil. V jeho kompetenci přitom zůstalo rozhodování o konkrétní náplni těchto kurzů.⁵⁹

Novou součástí akademického studia byl od roku 1945 také tzv. *dies universitatis*. I tento „univerzitní den“, který nabízel přednášky o problémech meziorbového charakteru, vznikl na vlastní žádost univerzit. V duchu humboldtovského ideálu měl přispět k tomu, aby studenti získali co nejširší vzdělání a vyvarovali se tak příliš jednostranné specializace ve svém oboru. Odbor pro veřejné vzdělávání tento záměr podpořil, univerzita ho však musela pravidelně předem informovat o obsahu plánovaných přednášek.⁶⁰ Samotní Francouzi se snažili rozšířit obzory poválečných studentů tím, že od léta 1946 organizovali mezinárodní prázdninové kurzy, kde se vybraní jednotlivci setkávali se zahraničními, především francouzskými studenty. Tyto kurzy byly spojeny se samotným univerzitami jen velmi volně, a tudíž nebyl důvod, aby se dotýkaly jejich autonomie.

Největší francouzské zásahy do koncepce univerzitního studia přišly v podobě tří nových vysokoškolských institucí. První z nich byla univerzita v Mohuči, jejíž založení bylo reakcí na skepsi, kterou u Francouzů vyvolaly univerzity ve Freiburgu a Tübingenu. Jestliže nikdo nezpochybňoval odborné kvality tamějších pedagogů, jejich chování a občanské smýšlení byly předmětem časté francouzské kritiky.⁶¹ Nová *alma mater* se proto měla lišit jak svou atmosférou, tak způsobem fungováním.

Jak již uváděla preambule univerzitních stanov, v Mohuči měla „jít odborná výchova ruku v ruce s péčí o všeobecné vzdělávání“. Univerzita dostala za úkol utvářet člověka jako celek – rozvíjet nejen jeho intelligen-

⁵⁷ Fassnacht, W.: Universitäten am Wendepunkt?, s. 199.

⁵⁸ Tamtéž, s. 161.

⁵⁹ Tamtéž, s. 227–228.

⁶⁰ Tamtéž, s. 194–196.

⁶¹ Defrance, C.: La politique culturelle de la France sur la rive gauche du Rhin, s. 170–171.

ci, ale i morální kvality.⁶² Z hlediska fungování se měla lišit především tím, jakým způsobem budou vybíráni pedagogové a studenti.⁶³ Ač Raymond Schmittlein hovořil o Mohuči jako „protimodelu“ k tradiční německé univerzitě, ve skutečnosti se od ní nová alma mater příliš neodlišovala,⁶⁴ a to ani v otázkách univerzitní autonomie. Jelikož však Francouzi vkládali do nového univerzitního projektu velké naděje, byl pod větší okupační kontrolou než Freiburg a Tübingen.

Dvě další vysoké školy, které založila okupační správa na počátku roku 1947, neměly charakter univerzity. Překladatelská škola v Gernersheimu dostala za úkol přípravu kompetentních překladatelů a tlumočnicků, Vysoká škola ve Špýru byla pověřena tím, aby vzdělávala vyšší administrativní personál. Právě tato druhá škola, v mnohém inspirovaná pařížskou *Ecole Normale d'Administration*, byla jasně koncipována tak, aby narušila dosavadní monopol právnických fakult na výchovu vyšších státních úředníků.⁶⁵ Nová instituce proto musela čelit mnohým útokům ze strany všech tří univerzit i německých zemských vlád. Jejich nátlak byl o to silnější, že jak rektori, tak zemští představitelé mohli spolurozhodovat o osudu obou škol, protože seděli v jejich správních radách.⁶⁶ Situace se vyřešila až krátce po skončení okupace, kdy byl překladatelský ústav připojen k mohučské univerzitě a správní škola se stala specializovanou institucí, využívanou několika spolkovými zeměmi současně.⁶⁷ Právě příklad vysoké školy ve Špýru ukazuje, že německé univerzity nebojovaly za francouzské okupace pouze o svoji tradiční autonomii, ale také o svůj dosavadní podíl na výchově vzdělaných elit.

8. Závěr

Jestliže mělo dojít k poválečné obnově univerzitní samosprávy, bylo nezbytným předpokladem, aby okupační mocnost přiznala německému národu právo na výchovu vysokoškolsky vzdělaných elit. Fakt, že se francouzští představitelé vyslovili v létě 1945 pro brzké znovuočtení německých univerzit, byl projevem jejich nově koncipované politiky převýchovy

⁶² Statuts de l'Université de Mayence, § 3–4.

⁶³ Viz předcházející části textu.

⁶⁴ Defrance, C.: La politique culturelle de la France sur la rive gauche du Rhin, s. 177.

⁶⁵ Tamtéž, s. 179.

⁶⁶ Arrêté No. 194 a Arrêté No. 195, in: Journal Officiel, 17. ledna 1947.

⁶⁷ Defrance, C.: La politique culturelle de la France sur la rive gauche du Rhin, s. 281–282.

i pozůstatkem francouzského respektu k tzv. humboldtovské univerzitě. Samy osoby, které zodpovídaly na různých úrovních okupačního aparátu za chod a kontrolu německých univerzit, s nimi měly často osobní zkušenost z dob vlastního studia.

Okupační správa souhlasila s obnovením korporativního uspořádání univerzit i se znovuzavedením principu kolegiality, potvrdila svobodu výuky a úlohu stanov jako základního „návodu“ k řízení univerzity. Tím v principu uznala model samosprávné německé univerzity, ve skutečnosti ho však podrobila četným omezením ve prospěch pravomocí vlastních orgánů. Jestliže některé francouzské zásahy byly pochopitelné vzhledem ke specifickým poválečným problémům (např. vytváření denacifikačních komisí bez předchozího souhlasu představitelů univerzity), jiné byly jasnou manifestací francouzské převahy (např. nekonzistentní zásahy do voleb univerzitního vedení).

O obnovu univerzitní autonomie usilovali němečtí vysokoškolští pedagogové, zastupovaní především řádnými profesory, již od dubna 1945. Nejdříve odhlasovali návrat k hlavním zásadám univerzitní samosprávy (včetně obnovení platnosti meziválečných stanov), poté začali jednat o osudu nejvíce kompromitovaných jedinců ve svých řadách – s pragmatickým cílem zabránit nežádoucím zásahům okupanta. Z francouzských pokynů ze září 1945 však jasně vyplývalo, že si okupační správa prakticky ve všech oblastech univerzitní (samo)správy vyhradila právo definitivního rozhodnutí (denacifikace, volba univerzitního vedení, výběr pedagogů) či alespoň kontroly (obsah výuky, výběr uchazečů o studium). Přesto mnohé z těchto záležitostí byly nejdříve rozhodovány univerzitními orgány, které tím získaly možnost různými způsoby ovlivnit výsledné francouzské rozhodnutí. Tomu napomáhala i skutečnost, že okupační správa ve většině případů požadovala formální souhlas univerzitních grémií. Pokud tyto orgány projevíly dostatečnou neústupnost, mohli Francouzi na svůj záměr i rezignovat (např. způsob udílení profesur). Obě strany měly navíc společný zájem na tom, aby každá univerzita obhájila (Freiburg a Tübingen) či získala (Mohuč) pověst kvalitní pedagogicko-vědecké instituce.

Ovšem ne všechny pravomoci, kterými okupační správa disponovala vůči německým univerzitám, byly získány na úkor jejich akademické samosprávy. Některé kompetence vykonávaly francouzské orgány místo německých zemských vlád, zvolených až na jaře 1947. Nejpozději od této chvíle musely univerzity obhajovat svou nezávislost nejen vůči okupační správě, ale i vůči příslušnému ministerstvu kultury (např. nové stanovy). Poté, co se „boj“ o správu univerzity rozšířil o třetího aktéra, vznikala podle společ-

ných zájmů různá spojení. Německé zemské vlády nacházely společnou řeč nejen s univerzitami (odmítání reformovaného přijímacího řízení a vysoké školy ve Špýru), ale příležitostně i s okupační správou (denacifikace). Nicméně vztahy mezi zemskými orgány a okupační mocností bývaly většinou napjaté – zejména proto, že se Francouzi jen pomalu a neradi vzdávali svých kompetencí (zejména rozhodování o výběru pedagogů).

Úplnou představu o tom, jakým zásahům čelila univerzitní autonomie během poválečné francouzské okupace, si však bude možno vytvořit teprve tehdy, až budou zpracovány prameny týkající se univerzitního financování. Z dosavadních výzkumů vyplývá, že francouzské zásahy do autonomie univerzit byly dočasného charakteru a že z dlouhodobějšího hlediska nepřivodily v záležitostech univerzitní samosprávy (s výjimkou druhých mohučských stanov schvalovaných současně zemským ministerstvem) žádné radikální změny.

Summary

This study discusses the topic of autonomy and (in)dependence through the example of university reconstruction in southwest Germany after World War II. There were three sides striving to control universities: German university dignitaries, the French occupation administration and German Land authorities. Their attitudes (impacted by different historical experience) toward the rebuilding of universities in Freiburg, Tübingen and Mainz after the fall of Nazism are analyzed against the background of post-war legal and administrative conditions. The struggle over university autonomy is illustrated by the following examples: disagreements about personal denazification, efforts of all three sides to control the university administration and to exercise authority over the choice of university pedagogues as well as students and interferences in the content of university instruction. Officially the French occupation administration accepted the model of German self-governing university. In reality, however, this model was substantially restricted in favour of French occupational power. Nevertheless the universities could successfully resist many unwanted changes. They had to face interferences of German Land governments beginning in 1947, too. Finally, French interventions in the autonomy of German universities were temporary and in the long run they did not bring about any radical changes in the matter of university autonomy.